

BaMa: Koersen op Calamiteit

Door Willem van der Does

(MARE, 2002)

Tijdens de formatie van het eerste kabinet Kok was sprake van een voorstel om de universitaire studieduur te verkorten van 4 naar 3 jaar. Dat voorstel heeft het niet gehaald, mede door protest van de universiteiten. Zeven jaar later is concurrentie losgebroken tussen de universiteiten om de vraag: wie voert als eerste de driejarige studieduur in? Het kan verkeren.

Zoals algemeen bekend heeft minister Hermans namens Nederland de zgn. Bologna-verklaring ondertekend, na positief advies door de commissie Rinnooy Kan. Wellicht minder bekend is dat de Bologna-verklaring een tekst is van anderhalf A4, niet meer omvattend dan de afspraak dat Europese landen per 2004 hun universitaire opleidingen op elkaar afstemmen via omvorming naar een systeem met een bachelor- en master-fase. De duur van de fasen is niet gespecificeerd, behalve dat de eerste cyclus *minimaal* drie jaar duurt. De duur is niet vanzelfsprekend; in Engeland is dat 3 jaar, in de VS 4 jaar. Evenmin wordt de duur van de fasen vermeld in het rapport Rinnooy Kan. Wel heeft minister Hermans meteen duidelijk gemaakt in totaal niet meer dan 4 jaar studie te zullen financieren (5 jaar voor de beta studies).

Het Engelse en Amerikaanse systeem zijn zeer verschillend, niet alleen in de duur van de bachelors. In Engeland, net als in Nederland, meldt een student zich bij een van de faculteiten om gericht een (voor)opleiding te volgen tot jurist, arts, natuurkundige, etc. In de VS solliciteert men pas na de bachelors naar een plek in een graduate school, zoals de law school, medical school, business school. In dit systeem is ook in de bachelors sprake van specialisatie, maar met een BA in Psychology kan men in principe toegang verwerven tot de medical school of de law school. Of andersom, zoals blijkt uit de toelatingseisen voor graduate students in de psychologie op Harvard:

..It is desirable but not essential to have majored in psychology; indeed, some breadth of training in biology, computer sciences, mathematics, philosophy, physics or the social sciences is preferred to overconcentration in psychology.

De commissie Rinnooy Kan stond een Amerikaans stelsel voor ogen; dit blijkt uit hun rapport, waarin zij met instemming constateren dat zowel de KNAW als de werkgevers aansturen op bredere academische vorming. Verder wordt gesteld (pag. 5) dat de huidige eerste fase “onvoldoende mogelijkheden voor de flexibilisering van leerwegen” geeft, en: “internationale vergelijking toont aan dat in verschillende landen en met name in de VS een breed-georiënteerde academische bacheloropleiding gangbaar is” (pag.11). De Nederlandse universiteiten hebben dit echter genegeerd en besloten tot het Britse stelsel: 3-jarige bachelors, monodisciplinair. In een latere fase is besloten dat er ook combinaties (major/minor) mogelijk moeten zijn.

Een breed georiënteerde bachelor-opleiding, gevolgd door graduate schools, zou voor Nederland ook een forse ommezwaai betekenen. Bij de medische faculteit bijvoorbeeld, is het onderwijs tegenwoordig zo ingericht dat studenten vanaf het eerste jaar geconfronteerd worden met veel casuïstiek. Als studenten in de toekomst eerst een brede bachelors zouden moeten volgen, lijkt dit model moeilijk vol te houden, terwijl de faculteit nog midden in de reorganisatie zit die hiervoor nodig was. Het rapport Rinnooy Kan is dus genegeerd. Echter, de boodschap dat er meer concurrentie tussen universiteiten zal komen is goed aangekomen. De invoerdatum voor het nieuwe stelsel was gesteld op 2004. Aanvankelijk was volstreekte onduidelijkheid over de contouren van het nieuwe stelsel, maar achterblijven werd nog als het grootste risico gezien, dus besloten we 2 jaar eerder te beginnen. Bij het departement

Psychologie toog men aan de slag met het voorbereiden van een cosmetische operatie, waarbij het huidige 4-jarige monodisciplinaire programma werd gesplitst in 3 jaar bachelors en 1 jaar masters. Voor deze houding leek wel wat te zeggen: if it ain't broke, don't fix it. Er zijn echter allerlei knelpunten en risico's. Een BA moet toegang bieden tot de arbeidsmarkt, en de universiteiten moeten zich blijven onderscheiden van de HBO's, die 4-jarige bachelors gaan opleiden. Dat betekent dat de bachelors een geloofwaardige wetenschappelijke vorming moet bieden, inclusief tijdrovende onderdelen als wetenschappelijk onderzoek en scriptie. Daarnaast zal iets van specialisatie moeten plaatsvinden, omdat een 1-jarige masters eenvoudig te kort is om specialisatie uitsluitend daar te laten gebeuren. Het resultaat is dat de keuzemogelijkheden voor studenten eerder afnemen dan toenemen.

Intussen wordt gedwee meegewerkt aan de voorbereiding voor een wel heel gemakkelijke bezuiniging, misschien al tijdens de formatie van het volgende kabinet. Minister Hermans heeft al eens verkondigd dat de masterstudies bij economische tegenvallers hun financiering kunnen verliezen (Mare, 30 nov 2000, p. 8). Maar ook als dat niet gebeurt, leert de ervaring in Engeland en de VS dat nauwelijks een kwart van de studenten doorstudeert na de bachelors, ook bij de topuniversiteiten (laatste lichting van Yale: 69% stroomt uit naar een baan). Een flinke bezuiniging lijkt dus sowieso al in de knip. Is de geschiedenis bezig zich te herhalen? Ex-premier Lubbers zei onlangs dat hij zich destijds heeft verbaasd over de gelatenheid waarmee de universiteiten de forse bezuinigingen hebben geslikt die onder zijn bewind doorgevoerd zijn (Mare, 14 dec 2000, p. 8).

Er is nog een probleem. Een belangrijke doelstelling van de hervorming is betere vergelijkbaarheid van opleidingen in Europa en vergroting van de mobiliteit van studenten. Dan zal dan wel tot Europa beperkt blijven, gezien de toelatingeisen van Amerikaanse graduate schools:

Applicants must hold the equivalent of a US bachelor's degree (BA or BS) from an institution of recognized standing. The following guidelines apply to undergraduate programs in institutions outside the US:

- British-patterned education: bachelor's degree with honors
- Other European countries: university degree requiring a minimum of four years of study".

Met andere woorden, hier staat wat in het rapport Rinnooy Kan ook al is gesignaleerd (pag. 5), namelijk dat ons huidige doctoraal in de praktijk wordt gelijkgesteld met bachelor, niet met master. Bovenstaande ingangseis is geen eigenaardigheid van een topuniversiteit als Harvard, maar wordt bijvoorbeeld ook gesteld door de Oklahoma State University (gedeeld 163e plaats op de ranglijst).

De Britse bachelors mag echter wel meedoen, dus als we ons daaraan aanpassen is er geen probleem? Het lijkt me van wel, tenzij er een fikse verandering in mentaliteit en infrastructuur (colleges of campus) wordt bewerkstelligd, waardoor de studie veel intensiever kan worden.

Het heeft me zeer verbaasd dat geen serieuze discussie heeft plaatsgevonden over de keuze voor 3- of 4-jarige bachelors. Binnen de faculteit Sociale Wetenschappen is enige discussie geweest over brede of smalle bachelors, maar geen van de departementen voelde iets voor een 'algemene bachelors sociale wetenschappen' (alsof dat het idee is van een Amerikaanse bachelors!). Omdat de minister hooguit 4 jaar wil financieren, lijken de universiteiten gefixeerd in de gedachte dat de bachelorsfase 3 jaar moet duren. Zonder overheidsfinanciering zullen we studenten niet kunnen vasthouden voor een masters, is de angst. En met die masters willen we ons juist profileren. Hierbij zijn twee problemen. Ten eerste, ook met overheidsfinanciering zal het overgrote deel van de studenten na het eerste

diploma uitstromen. Op zich is dat ook helemaal niet erg. Wat wel erg zou zijn is een massale uitstroom met een monodisciplinair diploma van een beduidend lager niveau dan het huidige doctoraal. Gelijkschakeling met het HBO is dan een kwestie van tijd. Het tweede probleem is dat profilering met mastersprogramma's, in elk geval wat de Psychologie betreft, in Amerika een wat koddige indruk moet maken. De masters is daar een graad die men ergens in het begin van een PhD programma opdoet, of die men nog tracht te halen als PhD toch te zwaar blijkt te zijn. Op de banenmarkt biedt een MA in Psychology weinig voordelen boven een BA.

Wat te doen? Gewoon: pas beginnen als het moet, in 2004, en kiezen voor 4 jaar bachelors. In dat geval kunnen de huidige programma's geleidelijk omgevormd worden tot breder opgezette bachelors, met de voordelen die aan dat systeem verbonden zijn. Er is dan nog enkele jaren tijd om kwalitatief hoogstaande masters (1 jaar) of PhD programma's (4 jaar) te maken voor gemotiveerde en begaafde studenten. Het zal dan niet te voorkomen zijn dat deze masters en PhD opleidingen voor een groot deel afhankelijk worden van betalende studenten (gedeeltelijk, want PhD (AIO) opleidingen worden nu ook gefinancierd). Als de opleiding van hoge kwaliteit is, zal het de betalende student uiteindelijk geen windeieren leggen. Het zou interessant zijn om te vernemen wat de reactie uit Zoetermeer is op een keuze voor een vierjarig bachelorsprogramma. Indien zoiets op problemen stuit wordt in elk geval duidelijk wat de intentie achter deze reorganisatie is.